

België en de Basken.**De zaak Jauregui Espina als bewijs van het falende wederzijds vertrouwen. De Europese samenwerking in strafzaken onder druk?****Auteur:** Michaël Meysman¹

Abstract: Recent bevestigde het Belgische Hof van Cassatie een arrest van de kamer van inbeschuldigingstelling van het hof van beroep in Gent naar aanleiding van een gevraagde overlevering conform door Spanje uitgevaardigde Europese aanhoudingsbevelen. Deze overlevering werd door de kamer van inbeschuldigingstelling van tafel geveegd met een motivering i.v.m. het wederzijdse vertrouwen in de eerbiediging van fundamentele rechten binnen de Europese samenwerking in strafzaken² die bij menig pleitbezorger van deze samenwerking de wenkbrauwen zal doen fronsen. Dit artikel plaatst deze recente uitspraak binnen een Europese context, en tracht te achterhalen of er daadwerkelijk sprake is van een Europese tendens om niet langer blind te vertrouwen en fundamentele rechten succesvol in te roepen om samenwerking te weigeren. Deze zaak lijkt alvast in deze richting te wijzen wat de lidstaten betreft. Dit lijkt bovendien bevestigd te worden door recente uitlatingen binnen het Europese Hof van Justitie door de advocaten-generaal en de nieuwe procedurele wind die door de Unie voert via de Routekaart. Anderzijds blijkt het Hof heel wat terughoudender dan gedacht, waardoor een heldere en consistente lijn ten aanzien van de complexe relatie tussen vlote Europese samenwerking in strafzaken en de eerbiediging voor de fundamentele rechten verstoken blijft voor lidstaten en betrokken personen. Bovendien lijkt de Unie zich met de procedurele Routekaart steeds verder weg te begeven van de samenwerking in strafzaken – nochtans een verdragsrechtelijk verankerde bevoegdheid – in ruil voor een harmonisatie van binnenlandse (minimum)standaarden. Een nobele beweegreden, maar in dit geval met het potentieel om het nodige vertrouwen en de garanties voor fundamentele rechten binnen de Europese samenwerking in strafzaken verder te compliceren of zelfs ondermijnen. Het recente arrest van het Hof van Cassatie toont aan dat het mensenrechtenvraagstuk een adequaat antwoord behoeft vanuit de Unie, niet enkel om de bescherming van de fundamentele rechten blijvend te garanderen en verbeteren, maar ook om te vermijden dat de Europese samenwerking naar de toekomst toe steeds meer spaken in de wielen gestoken krijgt.

Trefwoorden: Moreno & Garcia – Gomez & Ugarte – Jauregui Espina – wederzijdse erkenning in strafzaken – fundamentele procedurele rechten – Europese tendensen

¹ De auteur is doctoraatsonderzoeker bij het Institute for International Research on Criminal Policy (IRCP), Universiteit Gent. Zijn onderzoek spitst zich toe op de Europese samenwerking in strafzaken en specifiek de positie van delinquenten met een geestesstoornis binnen deze Europese context. Contactgegevens: Michael.Meyman@ugent.be

² Met Europese samenwerking in strafzaken wordt binnen de context van de wederzijdse erkenning vooralsnog, en vaak tot kritiek van de rechtsleer - zie bv. (Vermeulen, 2013) - voornamelijk de justitiële samenwerking beoogd.

I. Inleiding. Déjà-vu voor het Europese aanhoudingsbevel?

Op 19 november 2013 verwierp het Belgische Hof van Cassatie het cassatieberoep tegen het arrest van de kamer van inbeschuldigingstelling (KI) van het hof van beroep te Gent (Hof van Cassatie, 2013). In dit arrest had de KI zich uitgesproken tegen de overlevering, op basis van twee³ Europese aanhoudingsbevelen (EAB)⁴, van Maria Natividad – ‘Jaione’ – Jauregui Espina⁵ aan het Spaanse gerecht. De Gentse KI oordeelde dat de overlevering van Jauregui Espina, gelieerd aan de Baskische verzets- en afscheidingsbeweging ETA⁶, aan Spanje een gevaar zou inhouden voor afbreuk aan de fundamentele rechten zoals gewaarborgd in artikel zes van het Verdrag betreffende de Europese Unie (Geconsolideerde versie van het Verdrag betreffende de Europese Unie, 2012). De federale procureur had tegen deze uitspraak beroep aangetekend en voerde als middel de onvoldoende motivering door de KI van haar beslissing aan alsmede de schending van artikel 4, 5° van de Wet op het Europees Aanhoudingsbevel (“Wet Europees Aanhoudingsbevel”, 2003), maar dit werd dus recent door het Hof verworpen.

Dit relaas laat ongetwijfeld bij zowel de Belgische als Spaanse justitie een wrang déjà-vu gevoel na. Zowel de setting – een procedure betreffende een overlevering op basis van een Europees aanhoudingsbevel – betrokken actoren – KI, federale procureur, Hof van Cassatie – als context – Spaanse Bask gelieerd aan ETA en verdacht van (betrokkenheid bij) zware misdrijven – zijn namelijk nagenoeg identiek aan de zaak Moreno-Garcia. Ook de uitkomst van de procedure, waarbij de KI van Antwerpen bij arrest van 23 juni 2004 definitief de overlevering weigerde van het Spaans-Baskische echtpaar, verdient dezelfde bedenking.

Toch dient de zaak Jauregui Espina anders gepercipieerd te worden. Eerder dan oude wijn in nieuwe zakken betreft het hier immers een aanzienlijk andere benadering door de Belgische justitie omtrent de problematiek van overlevering op grond van een EAB. De verklaring hiervoor kan deels gevonden worden in de verschillende juridische context en de toenmalige onervarenheid van de Belgische justitie met het nieuwe Europese samenwerkingsinstrument, maar wijst ook op een mentaliteitsverandering binnen de Europese samenwerking in strafzaken.

De periode volgend op de terroristische golf aan het begin van het nieuwe millennium werd gekenmerkt door een sterk *vervolgingsgerichte* aanpak resulterend in een arsenaal van instrumenten gericht op een vlotte samenwerking rond opsporing, vervolging en bestraffing van misdrijven met een grensoverschrijdende dimensie. Binnen dit arsenaal vormt het Europese aanhoudingsbevel het eerste en nog steeds meest gebruikte instrument (Thellier de Poncheville, 2013). De laatste jaren

³ Respectievelijk uitgevaardigd op 09 juli 2004 en 01 december 2005.

⁴ Het Europese aanhoudingsbevel werd mogelijk gemaakt door het Kaderbesluit van de Raad van 13 juni 2002 betreffende het Europese Aanhoudingsbevel en de overleveringsprocedures tussen de lidstaten (2002/584/JHA). Beschikbaar via: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2002:190:0001:0018:EN:PDF>

⁵ Deze bijdrage wenst geen afbreuk te doen aan de privacy of anonimiteit van personen door naamsvermelding, maar gelet op een eerder artikel in het tijdschrift Knack (dossier Knack, 23 oktober 2013) en haar bijdrage – onder het pseudoniem ‘Jaione’ – aan een relatief bekend Gents kookboek (Een vreemd Gents kookboek, uitgeverij Lannoo) leek het gepast betrokkene met naam en toenaam te vermelden.

⁶ Jauregui Espina werd in beide aanhoudingsbevelen gelinkt aan de ETA (Euskadi ta Askatasuna) en verdacht van poging tot moord en terrorisme (EAB van 2004), deelneming aan een criminele organisatie, terrorisme, doodslag, zware mishandeling en moord (EAB 2005) gebaseerd op haar – vermeende – betrokkenheid bij feiten die zich afspeelden in Bilbao op 14 juni en 19 januari 1981.

echter, lijkt er sprake te zijn van een kentering waarbij meer de nadruk wordt gelegd op procedurele waarborgen binnen een breder kader van conformiteit met de fundamentele rechten. Deze evolutie wordt geschetst vanuit het Belgische perspectief aan de hand van een vergelijking tussen drie gelijkaardige casussen met als eindpunt de recente uitspraak van de Gentse KI en bevestiging door Cassatie. Vervolgens onderzoekt deze bijdrage of er daadwerkelijk sprake is van een *revival* van de fundamentele rechten binnen een Europese strafrechtelijke context en welke plaats het oordeel rond Jauregui Espina hierin inneemt.

II. Terug in de tijd. De zaak Moreno-Garcia als eerste grote test voor het Europese aanhoudingsbevel en de Belgische justitie.⁷

Amper een maand na de inwerkingtreding – 30 januari 2004 – van de ternauwernood aangenomen Wet EAB⁸ werd België geconfronteerd met een door Spanje uitgevaardigd aanhoudingsbevel⁹ ten aanzien van het echtpaar Moreno-Garcia. Het koppel, van Spaans-Baskische origine maar met een in 2001 verworven Belgische nationaliteit, werd verdacht van ETA terreur en het deel uitmaken van een gewapende bende en onwettige vereniging. Het verdere verloop van de procedure voor de aanhouding en overlevering zou al snel als testcase (Janssens, 2004) voor het Europese aanhoudingsbevel gelden.

Onmiddellijk na uitvaardiging bleek het aanhoudingsbevel immers het startschot voor een procedurele lijdensweg waarbij het koppel vier maal voor de kamer van inbeschuldigingstelling¹⁰ en drie maal voor het Hof van Cassatie diende te verschijnen om uiteindelijk hun overlevering aan Spanje definitief geweigerd te zien door de KI van Antwerpen. De Belgische nationaliteit die het Spaanse koppel middels de geijkte procedures verwierf, bleek de belangrijkste aanleiding voor deze procedureslag, welke verzandde in een juridisch-technische stellingenoorlog omtrent de rechtsmacht en bevoegdheid van de Belgische justitie om de door de Spaanse justitie middels een EAB ten laste gelegde feiten zelf te behandelen.¹¹

Opvallend en tegelijk relevant hierbij was het minimale belang dat bij de afwikkeling gehecht werd aan het mensenrechtendiscours. De verdediging van Moreno-Garcia argumenteerde nog wel dat een overlevering conform het EAB een probleem kon opleveren voor een schending van hun fundamentele rechten en baseerde zich hiervoor op een specifiek rapport over Spanje van de speciale rapporteur van de VN Mensenrechtencommissie (Van Boven, 2004) maar vond op dit punt geen gehoor. Opmerkelijk, want de Belgische wetgever had – tegen de geest van het wederzijdse vertrouwen in – wel degelijk dergelijke verplichte weigeringsgrond opgenomen in artikel 4, 5° wet

⁷ Deze bijdrage verwijst slechts in beperkte mate – waar relevant – naar de omvangrijke EAB-procedure van de zaak Moreno-Garcia. Voor een meer uitgebreide uiteenzetting, zie: (Ryngaert, 2004).

⁸ De wet EAB werd pas op de valreep (conform art. 34 (1) van het Kaderbesluit EAB dienden de lidstaten ten laatste op 31 december 2003 de nodige maatregelen genomen te hebben teneinde te voldoen aan de implementatie en de voorzieningen van het Kaderbesluit) aangenomen door de Belgische senaat en is sinds 1 januari 2004 van toepassing op de aanhouding en overlevering van een gezochte persoon op grond van een EAB.

⁹ Hoewel reeds in 1993 een eerste aanhoudingsbevel (géén EAB) werd uitgevaardigd, botste de uitlevering toen – na alweer een rondje welles-nietes tussen de Minister van Justitie, de KI en de Raad van State – op een *njet* omdat de feiten als een politiek misdrijf konden worden gekwalificeerd.

¹⁰ Drie verschijningen voor de KI van Brussel en een laatste maal voor de KI van Antwerpen.

¹¹ Dat deze zaak een juridische lijdensweg betrof is een understatement. Ook vóór de procedureslag rond de overlevering op grond van de Europese aanhoudingsbevelen maakte het koppel – toen nog met de Spaanse nationaliteit – het voorwerp uit van spierballengerol tussen de Belgische interne machten en tussen Spanje en België onderling. Voor een omvangrijke en verhelderende analyse van deze uitleveringsstrijd, zie: (Vermeulen & Vander Beken, 1995).

EAB.¹² De tenuitvoerlegging van het aanhoudingsbevel kwam aldus – althans formeel – nooit onder druk te staan door de gehanteerde vervolgingstechniek van ETA-verdachten en gevangeniscondities in Spanje. De betrokkenen fixeerden zich daarentegen volledig op technisch-juridische vraagstukken rond de toepassing van die andere weigeringsgrond, waarbij de Belgische nationaliteit van Moreno-Garcia een overlevering aan Spanje zou verhinderen.¹³

Terugblikkend kan gesteld worden dat bovenstaande aanpak een afspiegeling vormt van het toenmalige Europese momentum aan het begin van het nieuwe millennium: het principe van de wederzijdse erkenning in strafzaken¹⁴ verzette zich immers tegen een redeneertrant waarbij een uitvoerende lidstaat de uitvoering – erkenning – van een rechterlijke beslissing zou weigeren uit wantrouwen tegenover de geldende praktijken en procedures in de uitvaardigende lidstaat. De basisgedachte dat de leden van de Unie *blindelings* (Labayle, 2013) kunnen vertrouwen op elkaars efficiëntie en rechtvaardigheid omwille van hun democratische gehalte en gelieerdheid aan Europese en Internationale (mensenrechten-) verdragen, vormde de kern van dit discours en moest een snelle en efficiënte wederzijdse samenwerking in strafzaken mogelijk maken.

De fel besproken (Alegre & Leaf, 2004; Dewulf, 2013, p. 244) afwezigheid van (expliciete) verplichte dan wel facultatieve weigeringsgronden in het Kaderbesluit omtrent de eerbiediging van fundamentele rechten en vrijheden was een van de stokpaardjes uit de stal van het wederzijdse vertrouwen. Dit betekende echter geenszins dat het Kaderbesluit een vrijgeleide inhield tot een overleveringstechniek vrij van enige controle op de eerbiediging van de fundamentele rechten¹⁵ en, zoals gesteld, hebben ook de lidstaten zich niet onbetuigd gelaten wat het invoeren van weigeringsgronden betreft (European Commission, 2006, p. 8).

De zaak Moreno-Garcia neemt dan ook een belangrijke plaats in binnen deze context: Een uitgevaardigd EAB op grond van terreur-gerelateerde misdrijven leek immers een schoolvoorbeeld voor de nieuwe wind die door het Europese strafrecht waaide. Deze eerste grote test voor het principe van wederzijdse erkenning en haar vlaggenschip het Europese aanhoudingsbevel bleek alvast een valse start. Eerder dan de gehoopte soepele samenwerking, verzandde het bevel in een juridische stellingenoorlog tussen zetel en staande magistratuur, met het Hof van Cassatie als scherprechter. Desalniettemin doorstond het principe van het wederzijds vertrouwen deze eerste test, nu de Belgische justitie geen gebruik hoefde te maken van de op eigen initiatief ingevoerde weigeringsgrond omtrent de waarborgen voor de fundamentele rechten.

¹² Artikel 4, 5° van de Wet EAB voorziet in een (verplichte) weigeringsgrond wanneer er ernstige redenen bestaan om aan te nemen dat de tenuitvoerlegging van het EAB afbreuk zou doen aan de fundamentele rechten van de betrokkenen zoals die worden bevestigd door artikel 6 van het Verdrag betreffende de Europese Unie.

¹³ Art. 4, 4° Wet EAB stelt immers: De tenuitvoerlegging van een Europees aanhoudingsbevel wordt in volgende gevallen geweigerd: (4°) ingeval de strafvordering of de straf volgens de Belgische wet is verjaard en de Belgische gerechten bevoegd zijn om kennis te nemen van de feiten; Aan de voorwaarden van het artikel dient cumulatief voldaan te zijn. Met name op grond van artikelen 6 en 7 VTSv. Kan een Belg of persoon met hoofdverblijfplaats in België (slechts) onder bepaalde voorwaarden en voor bepaalde misdrijven in België veroordeeld worden. Deze artikelen zijn overigens een overblijfsel/gevolg van het debacle met de Belgische genocidewet van 1993, opgeheven door de wet van 5 augustus 2003.

¹⁴ Voor een beknopt overzicht i.v.m. wederzijdse erkenning, zie: (Nilsson, 2006).

¹⁵ Artikel 1, 3. Van het Kaderbesluit EAB spreekt duidelijk dat “This framework Decision shall not have the effect of modifying the obligation to respect fundamental rights and fundamental legal principles as enshrined in Article 6 of the Treaty on the European Union”.

III. De zaak Gomez & Ugarte. De beperkte reikwijdte van het mensenrechtenargument.

Het loont de moeite kort aandacht te besteden aan de gelijkaardige (en quasi gelijktijdige) zaak van het duo Jon Lopez Gomez en Diego Ugarte Lopez de Arkaute. Deze keer moest de Belgische justitie zich wel uitspreken over de mogelijke afbreuk aan fundamentele rechten omdat de betrokkenen op geen andere weigeringsgrond aanspraak konden maken. Ook hier ging het om twee Baskische leden van de ETA die in april uit hun gestolen wagen met valse nummerplaten geplukt werden door de Belgische politie. Tegen beide personen was een Europees aanhoudingsbevel uitgevaardigd door Spanje en ook nu werd door de verdediging van deze laatsten gewezen op het bovengenoemde rapport van de speciale VN rapporteur.

Het verschil met de zaak Moreno-Garcia bestond erin dat de KI (Bergen) zich deze keer bij haar beoordeling wel diende uit te spreken over dit argument, maar uiteindelijk besliste dat het aangehaalde rapport slechts “een beperkte en algemene waarde had en bovendien niet afdoende onderschreven en ondersteund werd door de VN Mensenrechtencommissie.” (KI Bergen, 2004; Stessens, 2005, p.38). De KI diende zich aldus te vergewissen van de mogelijke nefaste gevolgen van een overlevering aan Spanje voor de betrokkenen (en hierdoor ook – minstens impliciet – aan te geven te twijfelen over de strafrechtelijke procedures en materiële detentiecondities in Spanje) maar besloot dat de aanwijzingen niet van dien aard waren om te concluderen dat er ernstige redenen waren om aan te nemen dat de tenuitvoerlegging van het EAB afbreuk zou doen aan de fundamentele rechten. Deze beslissing werd niet verbroken door ons hoogste rechtscollege (Hof van Cassatie, 2004).

Ook in deze zaak leek het principe van de wederzijdse erkenning uiteindelijk sterk genoeg voor de KI om het bijzondere rapport van de VN Mensenrechtencommissie te wege en als te licht te bevinden om tot gerede twijfel inzake het vertrouwen in Spanje te oordelen. Eindconclusie was in deze dan ook dat er onvoldoende aanwijzingen waren dat door Spanje de fundamentele mensenrechten werden geschonden, waardoor de overlevering (verplicht) zou dienen geweigerd conform art. 4, 5° Wet EAB.

IV. De zaak Jauregui Espina beter bekeken.

Fast forward dan naar het net afgelopen jaar 2013. In Gent wordt Jauregui Espina op 8 oktober 2013, acht, bijna negen jaar na het uitvaardigen van de aanhoudingsbevelen door het Spaanse gerecht, opgepakt door de politie en na beschikking van de onderzoeksrechter op 9 oktober in hechtenis genomen. De Gentse raadkamer besliste op 16 oktober dat de Europese aanhoudingsbevelen uitgevoerd kunnen worden, waarna de KI in beroep de beschikking hervormde en de tenuitvoerlegging weigerde (KI Gent, 2013).

Bij nader onderzoek van de context, zien we dat de zaak zich naar feiten positioneert tussen de casus Moreno-Garcia en Gomez-Ugarte: Waar Moreno-Garcia op het ogenblik van het uitgevaardigde EAB reeds de Belgische nationaliteit verworven hadden (de aanzet tot een technisch debat over de nationaliteits- en verblijfsvoorwaarden voor vervolging door het Belgische gerecht op grond van art. 4, 4° Wet EAB) en Gomez-Ugarte slechts op doorreis waren in ons land en geen enkele aanspraak konden maken op enige band met België toen ze in Boussu door de politie van de weg gehaald werden waardoor *enkel* de piste van art. 4, 5° Wet EAB mogelijk bleef, verbleef Jauregui Espina jarenlang als een relatief bekende persoonlijkheid in het Gentse, evenwel zonder er een officieel

domicilie op na te houden. Opvallend is dat de verdediging van Jauregui Espina primair toch de hoop vestigde op dit laatste punt. Concreet stelde de verdediging in hun beroep tegen de beslissing van de raadkamer vooreerst dat de tenuitvoerlegging van beide EAB's diende geweigerd te worden op grond van de verjaring naar Belgisch recht gezien de Belgische gerechten bevoegd waren kennis te nemen van de feiten, en dit opnieuw uit een gecombineerde lezing van art. 4, 4° Wet EAB en de bepalingen van de VTSv. op grond waarvan een Belg of persoon met hoofdverblijfplaats in België (onder bepaalde voorwaarden en voor bepaalde misdrijven) in België diende veroordeeld te worden.¹⁶ Dit is identiek aan de procedure in de zaak Moreno-Garcia, maar vormde in dit geval een eigenaardig verweer aangezien de verdediging net op dit punt juist zeer zwak stond gezien de precaire verblijfssituatie¹⁷ van Jauregui Espina. De KI maakte in haar beoordeling dan ook niet veel woorden vuil aan dit primair opgeworpen bezwaar.

Slechts in subsidiaire orde werd ook het mensenrechtendiscours aangevoerd als weigeringsargument, daar er ernstige aanwijzingen zouden bestaan conform art. 4, 5° Wet EAB dat een overlevering aan Spanje het risico op schending van de fundamentele rechten zou impliceren. Als belangrijkste bewijs hiervoor werd een rapport (CPT, 2011) van het Europees Comité ter voorkoming van foltering en onmenselijke behandeling of bestraffing (CPT) van de Raad van Europa aangebracht. Ook in dit *landenspecifieke* rapport werd met bijzondere aandacht gekeken naar de aparte procedures en detentiecondities voor personen verdacht van banden met ETA.¹⁸ Echter, waar in de zaak Moreno-Garcia het mensenrechtenargument absoluut geen rol speelde, en bij Gomez-Ugarte nog geoordeeld werd dat binnen dergelijk discours de – gelijkaardige – rapportering een onvoldoende ernstige reden uitmaakte om tot risico van afbreuk aan fundamentele rechten te kunnen besluiten, verwees de KI nu specifiek naar het CPT rapport om haar weigering tot uitvoering van de aanhoudingsmandaten te schragen. De beide rapporten verschillen nochtans nauwelijks van elkaar wat inhoud en draagwijdte betreft.

In deze zaak kan opnieuw, naar analogie met de zaak Moreno-Garcia, gewezen worden op de duidelijk onderscheiden standpunten van zetel en parket. De Federale procureur onderschreef in zijn beoordeling de *klassieke* wederzijdse erkenningsfilosofie bij de interpretatie van artikel 4, 5°¹⁹ door aan te halen dat steeds een vermoeden bestaat dat de uitvaardigende staat de rechten van de mens eerbiedigt en dat Spanje het Europees verdrag voor de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden ondertekend en geratificeerd heeft. Ten overvloede werd gesteld dat Spanje een democratische traditie heeft. Vertrekkende vanuit dit klaarblijkelijk vertrouwen in Spaanse justitie, werden vervolgens de aangebrachte gegevens – via het CPT rapport – aan de bepalingen van de wet EAB getoetst, waarna de procureur besloot dat de wet EAB enkel spreekt van ernstige redenen en het aldus moet gaan om een *flagrante* schending van de grondrechten. De gegevens zoals aangevoerd door verwijzing naar algemene verslagen van internationale organisaties doorstonden

¹⁶ En gezien de ten laste gelegde feiten reeds dateerden van het jaar 1981.

¹⁷ In haar beoordeling stelt de KI: Appellante vermeldt bij verhoor dat zij in Gent verblijft maar wenst niet te zeggen waar. Bovendien is appellante nergens ingeschreven en zelfs nooit in België ingeschreven. Ook op het adres waar ze werd aangetroffen was niemand ingeschreven. Betrokkene was ook op geen enkele wijze bij de dienst bevolking bekend, noch bij de dienst migratie van de stad Gent aangemeld. Daarnaast werd de appellante aangetroffen in een appartement dat gehuurd werd door iemand anders.

¹⁸ De zgn. "Incommunicado detention" waarbij de betrokkenen in quasi-geïsoleerde detentiecondities geplaatst en verhoord worden. Qua thematiek aldus nagenoeg identiek aan het *rapport Van Boven* in de zaken Moreno-Garcia en Gomez-Ugarte.

¹⁹ Hoewel in de vordering de fout gemaakt wordt te verwijzen naar art. 4, 4° Wet EAB en dit vervolgens te citeren als art. 4, 5° Wet EAB.

conform de procureur deze toets niet, omdat zij geen of onvoldoende concrete elementen bevatten om tot een afbreuk aan de fundamentele rechten te besluiten. De procureur leek met voornoemde zienswijze geruggesteund door het Hof van Cassatie. Ook het Hof hield traditioneel voor dat slechts wanneer in een concrete zaak uit omstandige gegevens bleek dat er een kennelijk gevaar is van een flagrante schending van een of meerdere grondrechten, een beroep kon gedaan worden op deze weigeringsgrond (Hof van Cassatie, 2007; Hof van Cassatie, 2009a; Hof van Cassatie 2009b; Hof van Cassatie, 2013; Dewulf, 2013, p. 249).²⁰ Daarnaast blijkt duidelijk de erfenis van de zaak Gomez-Ugarte, wanneer de procureur stelt dat een (niet bindend) rapport van een internationale organisatie onvoldoende is om tot een gerechtigde vrees voor een mensenrechtenschending te besluiten.

De Gentse KI bleek echter geen adept van voornoemde klassieke leer. Zij plaatste geen vraagtekens bij de waarde van het CPT rapport maar oordeelde dat de in het rapport opgenomen aanklacht voor de onmenselijke behandeling naar aanleiding van de specifieke regimes voor ETA terreurverdachten wel degelijk een (voldoende) ernstige reden vormde om tot een mogelijke afbreuk aan de fundamentele rechten ingeval van uitvoering van de EAB's te besluiten. De KI ging verder door te stellen dat de Gentse raadkamer en het openbaar ministerie ten onrechte oordeelden dat er een vermoeden van eerbied voor de grondrechten in hoofde van Spanje bestaat en onderbouwde dit door stoutmoedig te stellen dat er "vooreerst nooit een vermoeden van eerbiediging van mensenrechten is". Bijkomend haalt de KI de wet EAB zelf aan, aangezien zij "het bestaan van een vermoeden van eerbied voor de mensenrechten tegensprekt vermits de wet zelf de mogelijkheid voorziet om aan te tonen of aannemelijk te maken dat er ernstige redenen bestaan om de schending van de mensenrechten te vrezen en aldus – verplicht – de uitvoering van een EAB te weigeren". Tenslotte reageerde de KI nog op de door de procureur gehanteerde benchmark dat het om een flagrante schending moest gaan door aan te halen dat de wet EAB nergens eist dat aangetoond moet worden dat de grondrechten met een volledige zekerheid zouden geschonden zijn of worden.

Het moge duidelijk zijn dat de KI de door de federale procureur gehanteerde redenering integraal en resoluut verwerpt. Door koudweg te stellen dat er *nooit* een vermoeden van eerbiediging van mensenrechten bestaat, lijkt de KI bovendien in één penningstreek komaf te maken met de filosofie van de wederzijdse erkenning. De bevestiging van dit arrest door het Hof van Cassatie lijkt, negen jaar na Moreno-Garcia, het idee te versterken dat het principe van het wederzijdse vertrouwen tussen de lidstaten van de Europese Unie haar houdbaarheidsdatum heeft bereikt.

V. Oorzakelijk verband met een Europese tendens?

De vraag kan gesteld worden of de uitspraak van de KI in de zaak Jauregui Espina en de bevestiging ervan door het Hof van Cassatie kan gekaderd worden binnen een ruimere Europese tendens. De laatste jaren lijkt er immers een nieuwe wind te waaien door de Unie, waarbij de focus van snelle vervolging verschuift naar een Europese samenwerking in strafzaken met (meer) aandacht voor fundamentele en procedurele rechten. De reden voor deze veranderende ingesteldheid lijkt de vaststelling dat de vooropgestelde en vooronderstelde wederzijdse samenwerking gebaseerd op wederzijds vertrouwen tussen de lidstaten niet zo vlekkeloos lijkt te verlopen als gehoopt bij aanvang.

²⁰ De visie van het Hof komt niet zomaar uit de lucht vallen, maar is o.m. gebaseerd op de benchmark(s) van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM), dat sinds de zaak Soering consistent het flagrante karakter van een schending/ontkenning van een fundamenteel recht als drempel hanteert.

Naast de weifelende houding van de lidstaten lijkt echter een meer substantieel probleem aan de basis van deze voortschrijdende tendens te liggen. De kwintessens voor de legitimatie van de wederzijdse erkenning en samenwerking tussen de lidstaten was gebaseerd op de veronderstelling dat zij allen een gezamenlijk engagement ten aanzien van de principes van vrijheid, democratie, respect voor de mensenrechten, fundamentele vrijheden en de rechtstaat onderschreven (Council of the European Union, 2001).²⁴ De belangrijkste concrete indicatie hiervoor was het gezamenlijke lidmaatschap bij het Europese Verdrag voor de Rechten van de Mens (Van den Wyngaert, 2003, p. 1145). Doorheen de jaren kwam deze legitimatie echter onder zware druk te staan. Vooreerst wijst de rechtspraak van het Europese Hof steeds opnieuw op persisterende problemen ten aanzien van de mensenrechten binnen de lidstaten. De stelling dat “het Verdrag zoals geïnterpreteerd door het Europese Hof een belangrijke fundering vormt voor de lidstaten om vertrouwen te hebben in elkaar en dit vertrouwen zelfs nog te versterken” (Overweging 2, Council of the European Union, 2009)²⁵ lijkt dus eerder als een boemerang terug te keren. Recente veroordelingen van zowel België (EHRM, 2014)²⁶ als Spanje (EHRM, 2012) inzake detentiecondities door het Hof vormen hiervan concrete voorbeelden. Het wederzijdse vertrouwen lijkt dan ook te stranden in scenario’s waarbij de pot de ketel verwijt zwart te zien. Dergelijke confronterende mensenrechtenjurisprudentie lijkt de stelling dat dit zou bijdragen tot een groter onderling vertrouwen veeleer te ondergraven dan te versterken.

²¹ Waarbij de constitutionele Hoven van verschillende lidstaten bezwaar aantekenden tegen de overlevering van eigen onderdanen, bepaalde procedurele aspecten van de EAB procedure en de individuele rechten van de betrokkenen.

²² Waarbij dient opgemerkt te worden dat België hierin als een van de slecht(st)e leerlingen van de klas fungeert met recent (periode 2012-2013) nog de omzetting van vier kaderbesluiten met vertragingen van een half tot vijf (!) jaar.

²³ De Commissie verwees in het aangehaalde rapport reeds op de door de lidstaten geïdentificeerde nood aan een soort proportionaliteitstoets teneinde het hoofd te kunnen bieden aan de overvloed van uitgevaardigde EAB's.

²⁴ “That trust is grounded, in particular, on their shared commitment to the principles of freedom, democracy and respect for human rights, fundamental freedoms and the rule of law.”

²⁵ “Furthermore, the Convention, as interpreted by the European Court of Human Rights, is an important foundation for Member States to have trust in each other’s criminal justice systems and to strengthen such trust.”

²⁶ Zeer recent nog de achtvoudige (!) veroordeling van België op 9 januari 2014 voor schendingen van artikelen 5 en 3 EVRM omtrent internering en detentiecondities (zie: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng-press/pages/search.aspx?i=003-4626690-5599572#%7B%22itemid%22:%5B%22003-4626690-5599572%22%5D%7D>)).

(Hof van Justitie, 2012) stelde Advocaat-generaal Sharpston ondubbelzinnig in haar conclusie dat “Hoewel de lidstaten lof verdienen voor hun staat van dienst bij het nakomen van hun mensenrechtenverplichtingen, is die niet lelieblank. We mogen er niet vanuit gaan dat de mensenrechten van een gezochte persoon bij aankomst in een andere lidstaat automatisch gewaarborgd zijn, enkel omdat zijn overlevering is gevraagd door een lidstaat. Er is wel een vermoeden van nakoming, dat enkel kan worden weerlegd met glashelder bewijsmateriaal. Dergelijk bewijsmateriaal moet specifiek zijn; algemene stellingen, hoe goed ook onderbouwd, volstaan daarvoor niet.” (Hof van Justitie, 2012, conclusie Advocaat-generaal, paragraaf 41)²⁷ De Advocaat-generaal is de progressieve strekking van de Gentse KI in de zaak Jauregui Espina duidelijk nog niet helemaal genegen, maar het kan stellig als bewijs gelden dat ook de Unie niet langer ongebreideld lijkt te vertrouwen op het smetteloze blazoën van haar leden binnen een context van Europese samenwerking in strafzaken. Eerder werden ook reeds het Gemeenschappelijk Europees Asielbeleid (CEAS) en de bepalingen van de Dublin II Conventie onder vuur genomen door het Europese Mensenrechtenhof in de zaak van MSS. tegen België en Griekenland (EHRM, 2011) waarna ook het Hof van Justitie enkele maanden later in de gelijkaardige zaak NS. (Hof van Justitie, 2011) moest toegeven dat het door de CEAS veronderstelde vertrouwen in de naleving van de fundamentele rechten door de lidstaten niet waterdicht was.

De rechtsleer was zich hier al eerder van bewust en liet zich niet onbetuigd met vaak bijtende kritiek op dit veronderstelde wederzijdse vertrouwen (Alegre, 2005; Nilsson, 2005) en de mogelijke nefaste gevolgen voor de fundamentele rechten van betrokkenen in procedures van wederzijdse erkenning gericht op repressie en vervolging (Anderson, 2008; Ambos, 2008). Tot slot dient ook nog gewezen te worden op de rol van internationale (niet gouvernementele) organisaties die via monitoring en rapportering blijvend de problemen aankaarten en onder de aandacht van de publieke opinie brengen en houden. Dat deze organisaties en hun rapporten vaak geen bindende kracht hebben doet niets af aan hun effectieve invloed. Via de rechtspraak van het Europese Mensenrechtenhof krijgen meer en meer van dergelijke rapporten een zeker *bindend* gevolg.²⁸ Nu ook in de zaak Jauregui Espina dergelijke rapportering als doorslaggevend element werd geaccepteerd en de aangewende motivering de toets van het Hof van Cassatie doorstond, lijkt het niet voortvarend te stellen dat ook de Belgische rechtspraak deze Europese tendens genegen is.

VI. Gevolgen en mogelijke oplossingen voor de Europese samenwerking in strafzaken.

De Europese samenwerking in strafzaken bevindt zich, een goed decennium na de traumatische ervaring met internationale en Europese terreur, op een kruispunt (Vermeulen & De Bondt, 2011). De Unie lijkt haar vertrouwen in de wederzijdse erkenning te bevestigen nu resoluut voor de vlucht vooruit gekozen is door het principe formeel te verankeren in het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (art. 82,1 “VWEU”).²⁹ Anderzijds is er de steeds grotere kloof tussen de theorie

²⁷ Letterlijk werd gesteld: “While the record of the Member States in complying with their human rights obligations may be commendable, it is also not pristine. There can be no assumption that, simply because the transfer of the requested person is requested by another Member State, that person’s human rights will automatically be guaranteed on his arrival there. There can, however, be a presumption of compliance which is rebuttable only on the clearest possible evidence. Such evidence must be specific; propositions of a general nature, however well supported, will not suffice.”

²⁸ Een relevant en recent voorbeeld vormt de zaak L.B. tegen België van 2 oktober 2012 voor de schending van artikel 5 EVRM omtrent detentiecondities en internering, waarbij het Hof in haar motivering expliciet verwijst naar een rapport van de CPT. Zie: (EHRM, 2012a).

²⁹ Letterlijk: “Judicial cooperation in criminal matters in the Union shall be based on the principle of mutual recognition of judgments and judicial decisions.” En dit sinds de inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon (1 december 2009).

van de soepele samenwerking en de gebrekkige implementatie en toepassing van de instrumenten in de praktijk, en lijken de lidstaten steeds makkelijker hun weg naar het mensenrechtenargument te vinden ten nadele van het veronderstelde wederzijdse vertrouwen. Beide bewegingen versterken elkaar bovendien, wat een potentieel risico voor de toekomst van de wederzijdse erkenning als hoeksteen voor de Europese samenwerking in strafzaken inhoudt. De zaak Jauregui Espina vormt een recent en interessant bewijsstuk dat ook het bastion van het EAB, stilaan ondergraven wordt door de dagdagelijkse confrontatie met de hierboven geschetste tendensen. Dat het blinde vertrouwen tussen de lidstaten plaats ruimt voor een meer kritische ingesteldheid vertrekkende vanuit een mensenrechtenreflex lijkt een mooie zaak, maar deze tendens verdient ook enkele bedenkingen. Deze worden geschetst in de volgende paragrafen.

VI. De Europese reactie. Blaast de EU warm en koud?

a. De Routekaart voor procedurele rechten

De Unie is gedurende al die tijd niet blind gebleven voor de geïdentificeerde problematiek van het falende wederzijdse vertrouwen en het bewijs van gebrekkige naleving van de mensenrechten door de lidstaten. In 2000 werd een eerste stap genomen om fundamentele rechten ook in een Europees Unie voetlicht te plaatsen via het Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie (“Handvest Grondrechten”, 2000). Dat het nog tot 2009 – de inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon – zou duren voor het Handvest van kracht werd is indicatief voor de voornamelijk symbolische betekenis die het instrument oorspronkelijk had. Ook binnen de specifieke context van de Europese samenwerking in strafzaken trachtte de Europese Commissie reeds in 2003 de toenemende kritiek op de wederzijdse erkenning en het Europese aanhoudingsbevel ’s gebrek aan aandacht voor de fundamentele rechten te beantwoorden via een groenboek rond procedurele rechten (European Commission, 2003). Na het falen van het ambitieuze voorstel voor een kaderbesluit rond procedurele rechten in strafrechtelijke procedures (European Commission, 2004; Morgan, 2012; Vermeulen & van Puyenbroeck, 2011)³⁰ duurde het echter tot 2009 vooraleer een nieuwe maatregel het licht zag via een Routekaart voor procedurele rechten van verdachte of beschuldigde personen in strafrechtelijke procedures (Council of the European Union, 2009).

Deze Routekaart bestaat uit een stappenplan waarmee via een pakket – voorlopig zes³¹ – van maatregelen de procedurele rechten van verdachten en beschuldigten beter beschermd moeten worden. Tot nog toe werden de vier eerste maatregelen reeds omgezet in drie richtlijnen.³² In de aanhef van het document wordt haar voornaamste ontstaansreden aangegeven. Omwille van de

³⁰ De uiteindelijke doodsteek voor dit instrument bleek de gecontesteerde bevoegdheid van de Unie om dergelijke - los van een grensoverschrijdende dimensie - initiatieven te nemen en de vaagheid van de beoogde rechten.

³¹ Measure A on translation and interpretation; Measure B on information on rights and information about the charges; Measure C on legal advice and legal aid; Measure D on communication with relatives, employers and consular authorities; Measure E on special safeguards for suspected or accused persons who are vulnerable; Measure F Green Paper on pre-trial detention.

³² Maatregel A (recht op vertaling) werd vervat in Directive 2010/64/EU of the European Parliament and the Council of 20 October 2010 on the right to interpretation and translation in criminal proceedings. OJ L/280, 26 October 2010; Maatregel B (recht op informatie over de aanklacht, dossier en procedurele rechten) werd vervat in Directive 2012/12/EU of the European Parliament and the Council of 22 May 2012 on the right to information in criminal proceedings. OJ L/142, 1 June 2012; Maatregelen C (recht op bijstand van een raadsman en D (recht op communicatie), tenslotte, werden vervat in Directive 2013/48/EU of the European Parliament and the Council of 22 October 2013 on the right of access to a lawyer in criminal proceedings and in European arrest warrant proceedings, and on the right to have a third party informed upon deprivation of liberty and to communicate with third persons and with consular authorities while deprived of liberty. OJ 2013 L 294, 6 November 2013.

noodzaak bepaalde problemen aan te kaarten die kunnen ontstaan voor personen betrokken in strafrechtprocedures (Overweging 4, Council of the European Union, 2009) dient specifieke actie ondernomen te worden op het vlak van de procedurele rechten teneinde een eerlijke procedure te kunnen garanderen (Overweging 5, Council of the European Union, 2009). De opzet van de Raad moge duidelijk zijn, zoals ook blijkt uit de overwegingen³³ van de Routekaart zelf: Teneinde het wederzijdse vertrouwen en de daarop gebaseerde wederzijdse erkenning tussen de lidstaten te bevorderen, dienen minimumstandaarden geïntroduceerd te worden die vervolgens correct geïmplementeerd en toegepast worden.

Niettegenstaande deze Routekaart het potentieel heeft de strafprocedures van de lidstaten naar een hoger beschermingsniveau te tillen (Vermeulen, 2013, p. 349) en aldus de (procedurele) rechten van de betrokkenen te verbeteren, kan de vraag gesteld worden of de gehanteerde werkwijze daadwerkelijk een oplossing zal bieden voor de geïdentificeerde problemen die de samenwerking in strafzaken bedreigen. Sinds het ontstaan van de Routekaart is vooreerst al behoorlijk wat inkt gevloeid over de bevoegdheid en werkingssfeer van het instrument.³⁴ Hoewel de rechtsleer nog steeds de nodige kritische vragen formuleert i.v.m. de bevoegdheid van de EU om met verwijzing naar artikel 82, 2. van het VWEU (De Bondt & Vermeulen, 2010; Marguery, 2013; Morgan, 2012) minimumstandaarden te introduceren voor situaties die (ook) als een louter binnenlandse aangelegenheid kunnen gekwalificeerd worden³⁵, lijken zowel de Unie als de lidstaten voorlopig geneigd hierin mee te gaan. De eerste horde, die bij het voorstel voor het kaderbesluit procedurele rechten nog onoverbrugbaar bleek, lijkt hiermee althans genomen.

Belangrijker misschien is wat met deze Routekaart juist beoogd wordt. Het instrument spreekt in haar overwegingen (Overwegingen 1 & 2, Council of the European Union, 2009) duidelijk van een *aanvullende* werking tegenover het EVRM teneinde een garantie te bieden op een betere naleving van het Verdrag en de haar aanvullende Protocolen als essentiële voorwaarde voor het wederzijdse vertrouwen tussen de lidstaten. Nu aanvullende actie op procedureel vlak nodig blijkt om de 'fairness' van de procedures te kunnen garanderen, lijkt de Unie wederom te erkennen dat er wat schort aan het veronderstelde vertrouwen. Toch valt er wat te zeggen voor deze stelling. De diversiteit van de toepassing van het EVRM binnen de verschillende lidstaten en de vaak onoverkomelijke vereisten voor een succesvolle procedure bij het Hof³⁶ belemmeren vaak een effectieve garantie op eerbiediging van de fundamentele rechten in hoofde van het individu (Langford, 2009). Dat vanuit de EU aanvullende maatregelen genomen worden ter bescherming van de procedurele rechten is dan ook positief.

³³ Overweging 8 van de procedurele Routekaart stelt duidelijk: Mutual recognition presupposes that the competent authorities of the Member States trust the criminal justice systems of other Member States. For the purpose of enhancing mutual trust within the European Union, it is important that, complementary to the Convention, there exist European Union standards for the protection of procedural rights which are properly implemented and applied in the Member States.

³⁴ Op grond waarvan: "to the extent necessary to facilitate mutual recognition...in criminal matters having a cross border dimension...may...establish minimum rules". Er dient dus duidelijk sprake te zijn van een grensoverschrijdende dimensie en een link met de wederzijdse erkenning in strafzaken.

³⁵ Het recht op informatie, bijstand van een raadsman etc. zoals gevat in de eerste drie richtlijnen van de Routekaart spelen immers ook bij louter binnenlandse strafrechtelijke aangelegenheden, waardoor de Unie haar bevoegdheid te buiten lijkt gegaan.

³⁶ Bij wijze van voorbeeld: In de uitspraak van 22 mei 1998 in de zaak *Hozee v. Netherlands* (App. No.21961/93), oordeelde het Hof dat na 18 jaar procederen de redelijke termijn van artikel 6 EVRM nog niet geschonden was. Er wordt dus een meer dan gezonde dosis doorzettingsvermogen, tijd, geld, middelen en geluk verwacht van de applicanten. Los van dergelijke uitputtingsslag dienen de applicanten bovendien rekening te houden met de stringente ontvankelijkheidsvereisten.

Hoe de Routekaart gekaderd dient te worden binnen de herwaardering van de wederzijdse erkenning blijkt moeilijker te beantwoorden, nu het instrument de band met de grensoverschrijdende dimensie van strafzaken verbroken lijkt te hebben. De reeds gecreëerde richtlijnen spelen namelijk (ook) in louter binnenlandse aangelegenheden een rol en laten daarnaast de kans liggen te verduidelijken hoe zij zullen inspelen op de reeds bestaande, op wederzijdse erkenning gebaseerde instrumenten. Het moge duidelijk zijn dat de Routekaart en de daaruit voortvloeiende richtlijnen geen modificatie van de bestaande instrumenten beogen, laat staan het invoeren van bijkomende weigeringsgronden of appreciatiemarges.

Er kan bovendien geopperd worden dat deze richtlijnen zich vooralsnog focussen op eerder *traditionele*³⁷ rechten als aanvulling op een instrumentarium dat inzake reeds voldoende gestoffeerd lijkt (De Bondt & Vermeulen, 2010, p. 165; Marguery, 2013). Zonder afbreuk te willen doen aan het essentiële karakter van bv. een recht op vertaling, kan gesteld worden dat dergelijke rechten reeds afdoende weerspiegeld worden in het EVRM en haar aanvullende protocollen, het Charter voor de fundamentele rechten van de Europese Unie en de eigen grondrechten voortvloeiend uit de constitutionele tradities van de lidstaten (art. 6, “Handvest Grondrechten”, 2000). Het aanvullen van dergelijke rechten via de Routekaart om op deze manier een betere naleving – waarvan inderdaad vaststaat dat hieraan iets schort – te garanderen is dan ook mooi, maar laat ruimte voor verbetering: De complete afwezigheid van aandacht voor de procedurele rechten in de (pre-processuele) fase van de bewijsgaring is een gemiste kans. Zowel binnen het contentieux van het EVRM en het Hof blijkt hiervoor immer weinig aandacht te zijn waardoor een *aanvulling* hierop dan weer wel wenselijk zou zijn. Bijkomend kan ook gewezen worden op de aandacht – met het Europese onderzoeksbevel³⁸ in de pijplijn – die deze materie momenteel wel geniet binnen het werkingsveld van de wederzijdse erkenning (Vermeulen, 2013). De kans om kort op de bal te spelen en omtrent deze materie procedurele waarborgen te ontwerpen werd duidelijk (nog) niet gegrepen. De onduidelijke band met de grensoverschrijdende samenwerking en de (voorlopig) gemaakte keuze voor bepaalde procedurele rechten laten de vrees ontstaan dat de Routekaart weinig zoden aan de dijk zal brengen wat het versterken van het wederzijdse vertrouwen en de samenwerking in de Unie betreft. Dit lijkt, de verdragsrechtelijke basis ten spijt, ook niet altijd het hoofddoel van de Unie te zijn. Eerder dan het huidige (of toekomstige) arsenaal aan instrumenten gebaseerd op de wederzijdse erkenning te herbekijken in het licht van de toenemende mensenrechtenproblematiek, lijkt de EU te willen streven naar Uniewijde upgrade van procedurele rechten los van enige link met de verdragsrechtelijk bepaalde grensoverschrijdende elementen.

Een belangrijke indicatie werd reeds gegeven in 2009 wanneer de procedurele Routekaart in overweging 10 stelt dat “gestreefd moet worden naar een versterking van de procedurele rechtswaarborgen en naar eerbiediging van de rechtsstatelijkheid in strafzaken, ongeacht waar de burgers in de Europese Unie reizen, studeren, werken of wonen.” Dat dit verder gaat dan een strafrechtelijke, grensoverschrijdende context en meer beoogt dan het herstel van vertrouwen in de (instrumenten van de) wederzijdse erkenning moge duidelijk zijn. Ten overvloede kan gewezen worden op het impactrapport dat het voorstel rond de Richtlijn voor procedurele waarborgen voor kinderen in strafrechtelijke procedures vergezelt. Daarin stelt de Commissie ongezouten dat de

³⁷ Recht op vertaling/tolk, recht op juridische bijstand, recht op informatie.

³⁸ Het (naar een Belgisch initiatief) toekomstige overkoepelende instrument rond het Europees onderzoeksbevel – het voorstel voor de richtlijn werd inmiddels goedgekeurd door de Raad op 14 maart 2014 – noopt tot een discussie over de procedurele rechten.

Richtlijn uitgevoerd (zal) word(en) ongeacht enige grensoverschrijdende connotatie (punt 4.5.1, paragraaf 2, European Commission, 2013, p. 31).

VI. b. De fundamentele rechten gekneld tussen bescherming en samenwerking?³⁹ De terughoudendheid van het Europese Hof van Justitie.

Met de procedurele Routekaart lijkt de Unie de bescherming en verbetering van fundamentele (procedurele) rechten hoog in het vaandel te dragen. Dat de Routekaart bij deze verbetering niet de samenwerkingsinstrumenten als voornaamste doelstelling beoogt, spijs haar verdragsrechtelijke basis, laat de vraag open naar de verhouding tussen een effectieve bescherming van fundamentele rechten en de noodzaak van een effectieve Europese samenwerking in strafzaken. Het voornaamste vraagstuk vormen situaties waarbij een lidstaat geconfronteerd wordt met een vraag (bevel) voor samenwerking door een ander lid en eerstgenoemde zich dient uit te spreken over een eventuele weigering omwille van het feit dat de uitvaardigende lidstaat niet in overeenstemming lijkt te zijn met de fundamentele rechten. Deze rechten kunnen hun oorsprong vinden in de eigen nationale grondwet dan wel verankerd zijn in het EU Handvest en het EVRM. Tot slot mogen nu ook de aanvullend werkende richtlijnen van de procedurele Routekaart aan dit lijstje toegevoegd worden.

Dergelijke problematiek vormde ook de grondslag voor de beoordeling van de KI in de zaak Jauregui Espina, waar op grond van beschikbare rapporten geoordeeld werd dat een overlevering conform het Europese aanhoudingsbevel niet mogelijk was volgens de in de Belgische EAB-wet verankerde *mensenrechtenweigeringsgrond*. Er werd reeds aangehaald dat dergelijke weigeringsgrond op eigen initiatief ingevoerd werd door een aantal lidstaten die in de preambule en artikel 1(3) van het Kaderbesluit EAB – terecht – een vrijgeleide zagen om zulks te doen, wat evenwel niet op de appreciatie van de Commissie kon rekenen zoals eerder aangehaald werd (European Commission, 2006).⁴⁰ Binnen de groep van staten die de weigeringsgrond voorzien hebben bestaan er echter nog steeds heel wat verschillen omtrent de vorm en interpretatie van deze weigeringsgrond (Tinsley, 2012, p. 339-340). Daarnaast beschikt een aanzienlijk deel van de lidstaten niet over een dergelijke stok achter de deur. Deze situatie leidt ertoe dat het er geen gemeenschappelijk begrip bestaat binnen de Unie over wanneer en hoe mensenrechten een exceptie kunnen vormen voor de instrumenten van de wederzijdse erkenning.

Dergelijke diversiteit zorgt ervoor dat het aanhoudingsbevel opereert in een juridisch voorgeborchte (Tinsley, 2012, p. 341) wat de fundamentele rechten betreft, aangezien het kaderbesluit zelf slechts in beperkte weigeringsgronden voorziet en de mensenrechtenexceptie niet expliciet vermeld wordt. Naast de gediversifieerde situatie in de lidstaten zorgt ook het toegenomen instrumentarium inzake fundamentele rechten voor de nodige vraagtekens: Hoe verhoudt het EU Handvest zich tot het EVRM, met name wat de interpretatie van het Mensenrechtenhof betreft inzake de *flagrant schending-doctrine* binnen de context van samenwerking in strafzaken? Kan een lidstaat legitiem samenwerking weigeren op grond van een mogelijke schending van het Handvest, terwijl de kans bestaat dat de schending niet de drempel van het EVRM zoals geïnterpreteerd door het Hof haalt? Welke positie nemen de Routekaart 's Richtlijnen in binnen deze context? Zowel voor de betrokken

³⁹ Binnen het thema en bestek van dit artikel wordt gekeken naar de relatie tussen de fundamentele rechten en het Europese aanhoudingsbevel, maar uiteraard kunnen ten aanzien van de andere Europese MR-instrumenten gelijkaardige bedenkingen geformuleerd worden.

⁴⁰ In het Verslag van de Commissie wordt aangegeven dat 2/3de van de lidstaten hiervan gebruik gemaakt hebben.

persoon als voor de staat geconfronteerd met een aanhoudingsbevel zorgt dit voor de nodige hoofdbrekens.

Waar eerstgenoemde *ad ultimum* zijn heil moet zoeken voorbij de torenhoge drempel van het Europese Mensenrechtenhof en haar flagrante schendingsdoctrine, dient de lidstaat zich te richten tot het Europese Hof van Justitie. Deze EU instelling heeft aldus de sleutel in handen om te waken over de uni- en conformiteit van de Europese samenwerking in strafzaken in relatie tot de fundamentele rechten (Asp et al., 2013).⁴¹ In twee recente arresten werd het Hof tweemaal geconfronteerd met een dergelijke vraag direct naar aanleiding van een EAB-procedure. De eerder vermelde Radu (Hof van Justitie, 2012a) zaak en de Melloni (Hof van Justitie, 2013a) zaak boden een uitgelezen kans voor het Hof om de puntjes op de i te zetten wat de moeilijke relatie tussen het EAB en de fundamentele rechten betrof. In de eerste zaak diende het Hof zich uit te spreken over de relatie tussen de fundamentele rechten zoals opgenomen in het EU Handvest en het EVRM en een gevraagde Europese aanhouding. Roemenië, als aangezochte uitvoerende lidstaat, had de mensenrechtenschendingclausule niet als weigeringsgrond ingeschreven en diende zich nu te beraden of Dhr. Radu zich kon beroepen op de (flagrante schending van) in het Handvest en EVRM opgenomen mensenrechten⁴² om zijn overlevering geweigerd te zien. Zoals eerder aangehaald stelde de advocaat-generaal zich in deze zaak open voor grondige beschouwingen omtrent de relatie tussen de wederzijdse erkenning en de eerbiediging van fundamentele rechten.⁴³ Althans symbolisch kan de waarde hiervan niet ontkend worden. Het Hof durfde echter niet te volgen in Sharpston's engagement, beperkte haar visie tot één specifieke beoordeling – in casu was Radu niet gehoord voorafgaand aan de uitvaardiging van het EAB – en trok zich zelfs daar terug in de klassieke retoriek van het wederzijdse vertrouwen tussen de lidstaten. Geconfronteerd met een context van Europese samenwerking in strafzaken, lijkt het Hof zelfs terug te komen op de eerdere progressieve houding in de NS.-zaak n.a.v. het gemeenschappelijke asielbeleid.⁴⁴

Ook wie hoopte dat het Hof enkele jaren later wel de koe bij de horens zou vatten in deze context kwam bedrogen uit. In de zaak Melloni concludeerde het Hof dat een lidstaat geen toepassing mag maken van hogere nationale grondrechtenbescherming om een uitgevaardigd aanhoudingsbevel te weigeren dat voldoet aan de (lagere) bescherming geboden door het EU Handvest. Ook ditmaal herbevestigt het Hof dat iedere andere beoordeling hieromtrent afbreuk zou doen aan de beginselen van het wederzijds vertrouwen en de erkenning die het kaderbesluit beoogt te versterken. Bovendien zou hierdoor de doelmatigheid van het kaderbesluit in het gedrang komen doordat de uniformiteit van de in het kaderbesluit vastgestelde grondrechtenbescherming ter discussie zou worden gesteld (Hof van Justitie, 2013a, overweging 63). Tezelfdertijd met het Melloni arrest werd

⁴¹ Inzake het bewaken, bewaren en versterken van horizontale en verticale coherentie en de relatie tot fundamentele rechten en een eerlijk proces, werden reeds dringende aanbevelingen gemaakt in het aangehaalde Manifest van "European Criminal Policy Initiative"-project. Ook hier wordt benadrukt dat de EU zich dringend dient te beraden over de positie van de fundamentele rechten binnen een Europese strafrechtelijke context en het bewaren van de coherentie binnen de harmonisering van de procedures.

⁴² Een deel van de discussie betrof ook de vraag of dergelijke fundamentele rechten sinds het Verdrag van Lissabon als primair EU recht dienden beschouwd te worden, ook al waren ze ten tijde van het Kaderbesluit EAB niet als dusdanig voorzien.

⁴³ Zie supra onder deel V. Sharpston stelde zelfs de deur open voor een soepelere benadering van de "flagrant denial" doctrine die gehanteerd werd in de EVRM-jurisprudentie, door te stellen dat de (mogelijkheid van) een schending niet 'beyond reasonable doubt' diende vastgesteld te worden.

⁴⁴ Al dient ook hier vermeld te worden dat het Hof van Justitie vermoedelijk terughoudender ware geweest mocht het Straatburgse Mensenrechtenhof niet eerder in "a resounding condemnation" in de zaak MSS. t. België en Griekenland de druk hebben opgevoerd. Zie hieromtrent: (Mole, 2012, p. 366).

ook het zgn. Akerberg Fransson arrest (Hof van Justitie, 2013b) gewezen door het Hof, waarin gesteld wordt – niet naar aanleiding van grensoverschrijdende samenwerking in strafzaken – dat lidstaten gehouden zijn de in het Handvest neergelegde grondrechten te eerbiedigen wanneer hun optreden valt binnen het toepassingsgebied van het Unierecht (van der Hulle & van der Hulle, 2014). Het Hof heeft duidelijk beide arresten op elkaar afgestemd, enerzijds door te garanderen dat het Handvest geldt zodra Unierecht van toepassing is, anderzijds door hetzelfde Handvest als ultieme *bovengrens* te beschouwen wat de mensenrechtengarantie betreft die lidstaten dienen te eerbiedigen, althans wanneer ze geconfronteerd worden met een uitgevaardigde maatregel binnen de Europese samenwerking in strafzaken.

Uit bovenstaande analyse blijkt de gereserveerde houding van het Hof van Justitie om zich in klare taal uit te spreken over de relatie tussen fundamentele rechten, interstatelijk vertrouwen en wederzijdse erkenning in strafzaken. Dit is nochtans waar het schoentje knelt. De verschillen tussen de lidstaten aangaande het inschrijven, interpreteren en toepassen van een weigeringsgrond gebaseerd op een mogelijke inbreuk op de mensenrechten binnen procedures van het Europese aanhoudingsbevel vragen om een heldere analyse van het Hof. In de zaak Radu liet het Hof na om zich uit te spreken over de bestaande – en door de advocaat-generaal als te hoog beschouwde – drempels om succesvol een aanhoudingsbevel te weigeren door zich te verschuilen achter de doctrine van het wederzijdse vertrouwen. Het zou nochtans absurd zijn te veronderstellen – zoals ook bevestigd door de advocaat generaal in de zaak Lopes Da Silva Jorge (Hof van Justitie, 2012b; Tinsley, 2012, p. 347-348) – dat lidstaten in de naam van een vlotte samenwerking dienen te aanvaarden dat fundamentele rechten geschonden kunnen worden, zolang deze schending niet de spuigaten van de EVRM- en Handvestdrempels uitloopt. Ook de complexe relatie tussen de verschillende fundamentele rechten van diverse oorsprong verdient een eenduidig standpunt, met name nu ook de Richtlijnen van de procedurele Routekaart in toenemende mate hun rol zullen spelen. Hun bijdrage en plaats dienen verduidelijkt te worden, teneinde te vermijden dat lidstaten aansprakelijkheid riskeren bij het Hof van Justitie voor het niet naleven van de verplichtingen voortvloeiend uit de Richtlijnen terwijl zij probleemloos de toets van het Handvest zouden doorstaan binnen de grensoverschrijdende samenwerking in strafzaken.

VII. De missing link? Samenwerking tussen lidstaten en derde landen met een EVRM signatuur.

Bovenstaande paragraaf wees reeds op de risico's inherent aan de juridische schemerzone waarbinnen het Europese aanhoudingsbevel opereert. De diversiteit tussen de lidstaten inzake het interpreteren en toepassen van het mensenrechtenargument als exceptie voor Europese samenwerking, alsmede de toenemende complexiteit door *een meersporenaanpak* waarbij de onderlinge coherentie onvoldoende verduidelijkt blijft, zorgt voor een verminderde (procedurele) positie voor het betrokken individu. Daarnaast blijft het ook voor de lidstaten in het donker tasten naar een legitiem evenwicht tussen vlotte samenwerking en de garantie op gewaarborgde fundamentele rechten. Naar aanleiding van de hierboven geschetste tendens tot afnemend wederzijds vertrouwen reageerde de Unie met de procedurele Routekaart. Het gebrek aan een consistente en verhelderende analyse van het Europese Hof van Justitie hoe Europese samenwerking in strafzaken zich dient te verhouden tot de fundamentele rechten, alsmede de verloren link met

deze samenwerking binnen de aanpak van Routekaart laat de vraag open of daadwerkelijk een efficiënte en rechtvaardige samenwerking beoogd werd (Vermeulen, 2014).⁴⁵

Een indicatie dat dit niet het geval lijkt te zijn, of althans dat dergelijke hoogstaande bekommernissen eindigen aan de grenzen van de Europese Unie, vormt de belangrijke lacune in de aanpak van de Unie inzake samenwerking in strafzaken en fundamentele rechten tussen EU-lidstaten en derde landen lid van de Raad van Europa (RvE). Wanneer de kwintessens van de wederzijdse erkenning in herinnering gebracht wordt, is de belangrijkste indicatie voor het gezamenlijke engagement inzake fundamentele rechten immers het gezamenlijke lidmaatschap bij het EVRM. Toen dit niet langer houdbaar werd blijkens een stroom aan arresten van het Mensenrechtenhof, veranderde de EU het geweer van schouder en werden de routekaartrichtlijnen gelanceerd. Hun eerste bekommernis lijkt nochtans niet het garanderen van fundamentele rechten binnen een grensoverschrijdende context, maar een harmonisering van binnenlandse minimumstandaarden.

Wanneer een of meerdere lidstaten nu geconfronteerd worden met verzoeken inzake samenwerking in strafzaken met een niet EU-lid behorende tot de Raad van Europa (en dus lid bij het EVRM) dient zich een tweesporenbeleid aan. Binnen de EU – bv. wanneer een verzoek van het RvE-lid ook samenwerking tussen de EU lidstaten nodig maakt – dient geopereerd te worden binnen de complexe situatie met verschillende beschermingsbronnen⁴⁶ en dienen lidstaten zich gedegen te verzekeren dat de door de Routekaart beoogde minimumstandaarden gehaald worden. Eenmaal aan de buitengrens zouden deze bezwaren dan ophouden te bestaan, waarna verder probleemloos kan samengewerkt worden. Dit leidt minstens tot – opnieuw – een coherentievraagstuk daar het in beide gevallen immers een lid bij het EVRM betreft, de zelfverklaarde onderbouw voor het wederzijdse vertrouwen.

Dat dit vertrouwen tussen EU lidstaten extra geschraagd dient te worden met bijkomende procedurele garanties, maar niet langer nodig of mogelijk zou zijn tussen een EU lid en de verzoeker van de Raad van Europa kan tweevoudig geïnterpreteerd worden: Enerzijds dat het vertrouwen tussen EU lidstaten en derde landen inzake de rechtvaardigheid van de gevolgde en te volgen procedures van dien aard is dat dergelijke bijkomende garanties in deze context niet nodig zijn⁴⁷, anderzijds dat dit laatste geen bekommernis meer lijkt te vormen voor de Unie eenmaal buiten de eigen grenzen getreden wordt. Beide interpretaties zijn nefast voor het versterken van het vertrouwen en contraproductief voor de Europese samenwerking in strafzaken.

⁴⁵ Vermeulen lijkt dit laatste alvast ten stelligste te ontkennen en haalt – terecht – aan dat de procedurele Routekaart in overweging 10 stelt dat “efforts should be deployed to strengthen procedural guarantees and the respect of the rule of law in criminal proceedings, no matter where citizens decide to travel, study, work or live in the European Union” wat duidelijk aantoont dat een betere Unie op vlak van procedurele rechten het einddoel is, los van een samenwerkingscontext en zeer tegen de historische aversie van de lidstaten inzake harmonisering in.

⁴⁶ De weigeringsgronden opgenomen in de samenwerkingsinstrumenten, de op eigen houtje ingevoerde mensenrechtenexceptie voor sommige lidstaten, de grondwettelijke waarborgen, het Handvest, het EVRM en nu ook de Richtlijnen van de Europese Routekaart.

⁴⁷ Wat op zijn beurt zou betekenen dat de naleving van fundamentele rechten binnen de bredere RvE context wel volgens het boekje zou gebeuren. Dit wordt ten stelligste tegengesproken door overvloedige jurisprudentie van het Mensenrechtenhof.

Conclusie

De geïdentificeerde Europese tendensen en het concrete voorbeeld van de zaak Jauregui Espina bieden voldoende stof tot nadenken over de toekomst van de samenwerking in strafzaken voor de Europese Unie. Hoewel lang niet de enige zaak waarbij een aanhoudingsbevel geconfronteerd werd met een weigering omwille van een mogelijke afbreuk aan de mensenrechten, biedt de zaak Jauregui Espina een interessant uitgangspunt omwille van de confrontatie met precedënten en de evolutie der standpunten sindsdien. Ook het terreur-gerelateerde karakter (het door terrorisme gecreëerde *momentum* wordt nog steeds beschouwd als de voedingsbodem voor de – initiële – instrumenten van de wederzijdse erkenning) is interessant tegen de achtergrond van een tendens tot toenemend inzicht in de grenzen en beperkingen aan de wederzijdse erkenning in strafzaken. Met de boude uitspraken van de Gentse KI en de bevestiging door het hoogste rechtscollege, geldt de zaak als zoveelste bewijs dat Unie zich dringend dient te bezinnen over haar huidige en toekomstige arsenaal aan instrumenten gebaseerd op wederzijdse erkenning en de relatie tot de fundamentele rechten. Nu het principe formeel verankerd werd via het Verdrag van Lissabon, tracht de EU – niet voor het eerst – weerwerk te bieden aan de kritische stemmen met een ambitieuze Routekaart. Het (her)waarderen en versterken van de procedurele rechten via de introductie van minimum standaarden roept echter vragen op omtrent de legitimiteit en bevoegdheid van de Unie om dit te doen. Bovendien kan sterk getwijfeld worden aan de beoogde doelstelling hiermee het wederzijdse vertrouwen te versterken, nu de connectie met de wederzijdse erkenning ver weg lijkt. Niettegenstaande de reeds gecreëerde richtlijnen een potentiële verbetering inhouden voor de positie van een individu in een strafrechtelijke procedure, kan geopperd worden dat de EU de bal mislaat door aanvullingen in te voeren waar deze niet echt nodig zijn, terwijl broodnodige aandacht voor andere (procedurele) aspecten in strafzaken uit het oog zijn verloren. Op welke manier fundamentele rechten tot uiting dienen te komen binnen de Europese samenwerking in strafzaken blijft vooralsnog onbeantwoord door het Hof van Justitie. Dat dergelijke verduidelijking nodig is blijkt uit de in dit artikel aangehaalde pijnpunten. Momenteel dienen lidstaten te opereren binnen een juridische schemerzone. Dit komt de consistentie niet ten goede, laat diversiteit en willekeur het voortouw nemen en stelt het individu betrokken in deze procedures potentieel bloot aan situaties nefast voor de fundamentele rechten.

Literatuur:

- Alegre, S. (2005). Mutual trust - Lifting the mask. In G. De Kerkhove & A. Weyemberg (Eds.), *La confiance mutuelle dans l'espace penal Europeen; Mutual trust in the European criminal area* (pp. 41-45). Brussels: Eds. de l'Universite de Bruxelles.
- Alegre, S., & Leaf, M. (2004). Mutual recognition in European judicial cooperation: A step too far too soon? Case study - the European arrest warrant, *European Law Journal*, 10(02), 200-217.
- Ambos, K. (2008). Mutual recognition versus procedural guarantees? In de Hoyos Sancho, M. (ed), *Criminal proceedings in the European Union: essential safeguards* (pp. 25-38). Lex Nova.
- Anderson, M. (2008). Law enforcement cooperation in the EU and fundamental rights protection. In Martin, M. (ed), *Crime, rights and the EU: the future of police and judicial cooperation* (pp. 105-108). Justice.
- Asp, P., Bitzilekis, N., Bogdan, S., Elholm, T., Foffani, L., Frände, D., . . . & Zimmerman, F. (2013). A manifesto on European criminal procedure law - European Criminal Policy Initiative. *Zeitschrift für International Strafrechtsdogmatik* 11, 430-446.

- CPT (2013). Report to the Spanish government on the visit to Spain carried out by the European committee for the prevention of torture and inhuman or degrading treatment or punishment (CPT) from 31 May to 13 June 2011, via: <http://www.cpt.coe.int/documents/esp/2013-06-inf-eng.pdf>.
- De Bondt, W., & Vermeulen, G. (2010). The procedural rights debate A bridge too far or still not far enough? *Eucrim*(4), 163-167.
- Dewulf, S. (2013). Handboek uitleveringsrecht. Intersentia.
- Haggenmüller, S. (2013). The Principle of proportionality and the European arrest warrant. *Oñati Socio-legal Series* [online], 3 (1), 2013, 95-106. via: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2200874.
- Janssens, L., (2005). De zaak Moreno-Garcia, een testcase voor het Europees aanhoudingsbevel, Noot onder Cass. 13 april 2004, Cass. 11 mei 2004 en Cass. 8 juni 2004, *R.W. 2004-05*, 1260-1262.
- Labayle, H. (2013). Mandat d'arrêt européen et degré de protection des droits fondamentaux, quand la confiance se fait aveugle. *Groupe de Recherche – Espace Liberté Sécurité Justice*. Via: <http://www.gdr-elsj.eu/2013/03/03/cooperation-judiciaire-penale/mandat-darret-europeen-et-degre-de-protection-des-droits-fondamentaux-quand-la-confiance-se-fait-aveugle/print/>.
- Langford, P. (2009). Extradition and fundamental rights: the perspective of the European Court of Human Rights. *The International Journal of Human Rights*, 13(04), 512-529.
- Marguery, T. (2013). European Union fundamental rights and member states action in EU criminal law. *Maastricht Journal*, 20(2013/2), 282-301.
- Mole, N. (2012). The complex and evolving relationship between the European Union and the European Convention on Human Rights, *European Human Rights Law Review (E.H.R.L.R.)*, Issue 4.
- Morgan, C. (2012). Where are we now with EU procedural rights? *European Human Rights Law Review*(4), 427-432.
- Nilsson, H. G. (2005). Mutual trust or mutual mistrust? In G. de Kerchove & A. Weyemberg (Eds.), *La confiance mutuelle dans l'espace penal europeen; Mutual trust in the European criminal area* (pp. 29-40). Brussels: Ed. de l'Universite de Bruxelles.
- Nilsson, H. G. (2006). From classical judicial cooperation to mutual recognition. *Revue internationale de droit pénal*, 77(2006/1), 53-58.
- Ryngaert, C. (2004). Het Europees aanhoudingsbevel lastens Moreno-Garcia: de aanhouder wint, *NJW*, 1226-1233.
- Stessens, G. (2005). Het Europees aanhoudingsbevel. De wet van 19 december 2003, *CBR Jaarboek 2004—005*, Maklu, Antwerpen-Apeldoorn.
- Suominen, A. (2011). Different implementations of mutual recognition framework decisions. *eucrim*(1/2011), 24-27.
- Thellier de Poncheville, B. (2013). La confiance mutuelle à l'épreuve du mandat d'arrêt Européen. In D. Zerouki-Cottin (Ed.), *L'espace Pénal Européen: À la croisée des chemins? Actes de la journée d'études du 30 mai 2013* (pp. 29-40). Université Jean Monnet Saint-Étienne, France: La Charte.
- Tinsley, A. (2012). The Reference in case C-396/11 Radu : When does the protection of fundamental rights require non-execution of a European arrest warrant? *European Criminal Law Review*, 2(3), 338-352.
- Van Boven, Th. (2004). Report of the Special Rapporteur on the question of torture. Via: http://www.apt.ch/content/files/Spain_SRT%20Report%20Feb%202004.pdf.
- Van den Wyngaert, C. (2003). Strafrecht, strafprocesrecht & internationaal strafrecht, Deel II: Strafprocesrecht & internationaal strafrecht, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu.
- van der Hulle, R. & van der Hulle, R. (2014). De arresten Akerberg Fransson en Melloni gerelativeerd, *Tijdschrift voor Europees en economisch recht (SEW)*, nummer J, maart, 102-116.

- Vermeulen, G. (2013). Het Stockholm-zwartboek justitie en politie Een trieste inventaris van Belgische en Europese onverantwoordelijkheid en visieloosheid. *Panopticon*, 34(34 (5)), 349-367.
- Vermeulen, G. (2014). Flaws and contradictions in the mutual trust and recognition discourse: casting a shadow on the legitimacy of EU criminal policy making & judicial cooperation in criminal matters? In N. Persak (Ed.), *Legitimacy and trust in criminal law policy and justice. Norms, Procedures, Outcomes*. Ashgate. (ingediend boekhoofdstuk, publicatie papieren versie verwacht in juni 2014).
- Vermeulen, G., & De Bondt, W. (2011). First things first: Characterising mutual recognition in criminal matters. In B. De Ruyver, T. Vander Beken, F. Vander Laenen & G. Vermeulen (Eds.), *EU criminal justice, financial & economic crime : new perspectives interest-based dispute resolution* (pp. 17-38): Maklu.
- Vermeulen, G. & Vander Beken, T. (1995). Uitlevering Basken aan Spanje: Juridische bedenkingen bij een politieke zaak, *Recente Arresten van de Raad van State*, 221-232.
- Vermeulen, G., & van Puyenbroeck, L. (2011). Towards minimum procedural guarantees for the defence in criminal proceedings in the EU. *International and Comparative Law Quarterly*, 60(04), 1017-1038.

Regelgeving:

- Council of the European Union. (2001). *Programme of measures to implement the principle of mutual recognition of judicial decisions in criminal matters*. OJ C12/10, via: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2001:012:0010:0010:EN:PDF>.
- Council of the European Union. (2009). *Resolution of 30 November 2009 on a Roadmap for strengthening procedural rights of suspected or accused persons in criminal proceedings*. OJ C 295/1, via: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:295:0001:0003:EN:PDF>.
- European Commission. *Report from the Commission to the European Parliament and the Council on the implementation since 2007 of the Council Framework Decision of 13 June 2002 on the European arrest warrant and the surrender procedures between Member States* Brussels: 11.4.2011, COM/2011/175 Final, via: http://ec.europa.eu/justice/criminal/files/eaw_implementation_report_2011_en.pdf.
- European Commission. (2003). *Green Paper on Procedural Safeguards for Suspects and Defendants in Criminal Proceedings throughout the European Union*. Brussels: COM(2003) 75 final. Via: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2003/com2003_0075en01.pdf.
- European Commission. (2004). *Proposal for a Council Framework Decision on certain procedural rights in criminal proceedings throughout the European Union*. COM 328 final, via: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52004PC0328:EN:HTML>.
- European Commission. (2006). *Report from the Commission based on Article 34 of the Council Framework Decision of 13 June 2002 on the European arrest warrant and the surrender procedures between Member States (revised version) {SEC(2006)79} /* COM/2006/0008 final */* Retrieved from <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0008:FIN:EN:HTML>.
- European Commission. (2013). *COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT IMPACT ASSESSMENT Accompanying the document Proposal for a directive of the European Parliament and of the Council Proposal for a on procedural safeguards for children suspected or accused in criminal proceedings /* SWD/2013/0480 final */*. Via: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:52013SC0480>.
- European Council. (1999). *Tampere European Council Presidency Conclusions*. Via: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/00200-r1.en9.htm.

Handvest van de Grondrechten van de Europese unie, 2000/C 364/01, via:

http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_nl.pdf

Kaderbesluit van de Raad van 13 juni 2002 betreffende het Europese Aanhoudingsbevel en de overleveringsprocedures tussen de lidstaten (2002/584/JHA), via: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2002:190:0001:0018:EN:PDF>

Verdrag betreffende de Europese Unie. Publicatieblad van de Europese Unie. C83/15, 30.03.2010, via: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0013:0046:nl:PDF>.

Wet van 19 december 2003 betreffende het Europees Aanhoudingsbevel. Via:

http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=2003121932&table_name=wet.

Rechtspraak:

Europees Hof voor de Rechten van de Mens, 21 januari 2011, MSS. t. België en Griekenland, via:

<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-103050>.

Europees Hof voor de Rechten van de Mens, 2 oktober 2012, L.B. t. België ("EHRM, 2012a), via:

<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-113295>.

Europees Hof voor de Rechten van de Mens, 16 oktober 2012, Otamendi Eiguren t. Spanje ("EHRM, 2012b"), via:

<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-114095>.

Hof van Cassatie, 26 mei 2004, AR P.04.0779.F, via:

http://jure.juridat.just.fgov.be/pdfapp/download_blob?idpdf=F-20040526-11.

Hof van Cassatie, 19 november 2013, AR P.13.1765.N, via:

http://jure.juridat.just.fgov.be/pdfapp/download_blob?idpdf=N-20131119-5.

Hof van Justitie, 21 december 2011, C-411/10 & C-493/10, "NS.", via:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62010CJ0411:EN:HTML>.

Hof van Justitie, 18 oktober 2012 ("Hof van Justitie, 2012a"), C-396/11, "Radu", via:

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=132981&pageIndex=0&dolang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=482327>.

Hof van Justitie, 5 september 2012 ("Hof van Justitie, 2012b"), C-42/11, "Lopez Da Silva Jorge", via:

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=126361&pageIndex=0&dolang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=481846>.

Hof van Justitie, 26 februari 2013 ("Hof van Justitie, 2013a"), C-399/11, "Melloni", via:

http://eur-lex.europa.eu/legal-content/nl/TXT/PDF/?uri=uriserv%3AOJ.C_.2013.114.01.0012.01.NLD.

Hof van Justitie, 26 februari 2013 ("Hof van Justitie, 2013b"), C-617/10, "Akerberg Fransson", via:

http://eur-lex.europa.eu/legal-content/nl/TXT/PDF/?uri=uriserv%3AOJ.C_.2013.114.01.0007.01.NLD.

Kamer van Inbeschuldigingstelling, Hof van Beroep Bergen, 13 mei 2004, niet gepubliceerd.

Kamer van Inbeschuldigingstelling, Hof van Beroep Gent, 31 oktober 2013, KI 2013/FP/16.
